STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE
Revista științifică a Universtității de Stat din Moldova, 2025, nr. 3(183)

CZU: 343.143:342.7:341.645.5(4) **https://doi.org/10.59295/sum3(183)2025_12**

ADMISIBILITATEA PROBEI MARTORILOR ANONIMI: VIZIUNEA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Svetlana LEONTIEVA,
Universitatea de Stat din Moldova

În contextul proceselor penale, rolul martorilor deseori este esențial pentru stabilirea adevărului și garantarea unei judecăți corecte. Totuși, în anumite circumstanțe, identificarea publică a martorilor poate pune în pericol securitatea acestora, mai ales în cazurile de crimă organizată sau terorism. Astfel, întrebarea privind admiterea probelor furnizate de martori anonimi devine una crucială, mai ales din perspectiva drepturilor fundamentale ale persoanei. În acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a fost chemată să se pronunțe asupra echilibrului delicat între protejarea identității martorilor și asigurarea unui proces echitabil, în conformitate cu prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului. Articolul de față își propune să analizeze viziunea CEDO asupra admisibilității probelor martorilor anonimi, investigând criteriile și principiile relevante pe care instanța le aplică pentru a proteja atât dreptul la un proces echitabil, cât și interesele legitime ale statelor în combaterea criminalității.

Cuvinte-cheie: *proba, admisibilitatea probelor, martor, martor anonim, protecție.*

THE ADMISSIBILITY OF ANONYMOUS WITNESS EVIDENCE: THE PERSPECTIVE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

In the context of criminal trials, the role of witnesses is essential for establishing the truth and ensuring a fair trial. However, in certain circumstances, the public identification of witnesses may jeopardize their safety, particularly in cases involving organized crime or terrorism. Thus, the question of admitting evidence provided by anonymous witnesses becomes crucial, especially from the perspective of fundamental human rights. In this regard, the European Court of Human Rights has been called upon to rule on the delicate balance between protecting the identity of witnesses and ensuring a fair trial, in accordance with the provisions of the European Convention on Human Rights. This article aims to analyze the ECHR's perspective on the admissibility of anonymous witness testimony, investigating the relevant criteria and principles applied by the court to protect both the right to a fair trial and the legitimate interests of states in combating crime.

Keywords: *evidence, admisibility of evidence, witness, anonymous witness, protection.*

Introducere

Codul de procedură penală prevede expres obligația martorului de a face declarații veridice, să comunice tot ce știe în legătură cu cauza respectivă și să răspundă la întrebările puse, să confirme, prin semnătură, exactitatea declarațiilor sale incluse în procesul-verbal al acțiunii procesuale sau anexate la acesta [1], însă în realitate, solicitarea organului de urmărire penală ca martorul să depună declarații – în special în cazurile de infracțiuni grave și deosebit de grave – presupune un risc considerabil. Astfel, deși este considerată datoria civică a fiecărui cetățean, a depune mărturie nu implică faptul că siguranța proprie poate fi pusă în pericol sau expusă riscurilor doar pentru a îndeplini această obligație.

Protecția martorilor reprezintă un subiect de interes constant în cadrul dezbaterilor actuale referitoare la strategii eficiente în combaterea criminalității organizate. În acest sens, obiectivul este de a asigura posibilitatea de a depune mărturie liber și fără intimidare, chiar dacă acuzatul este membru al unui grup infracțional organizat. În același timp, articolul 6(3)(d) din CEDO garantează dreptul inculpatului de a examina sau de a avea examinați martorii.

În literatura de specialitate martorul este definit ca persoană fizică (nu juridică) care are cunoștința despre o împrejurare determinată în legătură cu fapta prevăzută de legea penală săvârșită de o altă persoană și care poate fi ascultată de către organele judiciare într-o cauză penală [2, pag. 603]. De-a lungul anilor, Curtea Europeană a dezvoltat o noțiune autonomă de martor, clarificând că, în temeiul Convenției, acest

concept ar trebui să includă orice persoană care „indiferent de statutul lor procesual, așa cum este reglementat de dreptul intern, deține informații referitoare la procedurile penale”. Această noțiune răspunde alegerii de interpretare făcută de Curtea Europeană de a considera, în general, terminologia juridică folosită în Convenție ca având un sens autonom, independent, care nu corespunde neapărat celui al termenilor similari sau identici prezenți în sistemele juridice ale statelor membre.

Importanța atribuirii unui sens autonom noțiunii de martor a fost clarificată pentru prima dată în hotărârea *Engel și alții v. Țările de Jos*, în care judecătorii au explicat că, dacă statele membre pot clasifica un individ ca „martor” la discreția lor, aplicarea dispozițiilor articolul 6 ar fi, prin urmare, „subordonată” voinței lor suverane. Această margine de discreție extinsă „ar putea duce la rezultate incompatibile cu scopul și obiectul Convenției” [3, par. 81].

Pe de altă parte, o definiție mai restrictivă a noțiunii de martor poate impune, mai întâi, limite arbitrare asupra exercitarea dreptului la confruntare, limitând subiectiv dreptul garantat de a examina sau de a avea examinați martorii împotriva sa. În al doilea rând, poate implica o restricționare la fel de nedreaptă a dreptului de a solicita și obține prezența și examinarea martorilor „în numele său”, așa cum prevede a doua parte a dispoziției [4, pag. 474].

Mai mult, noțiunea autonomă dezvoltată de Strasbourg este capabilă să includă multiplele și distinctele categorii conceptuale prezente în tradițiile juridice ale statelor membre. De exemplu, după o abordare restrictivă, care a dus la interpretarea articolului 6(3)(d) din Convenție ca referindu-se exclusiv la martori și nu și la „experți” [5, par. 20], Strasbourg a decis ulterior să adopte „categoria” de „martori experți”, ca fiind orice persoane desemnate de Curte sau de părți pentru a-și exprima opinia asupra unor aspecte specifice ale cazului care intră în domeniul lor de specializare. În acest mod, judecătorii europeni au recunoscut că aplicabilitatea regulilor analizate în acest articol pentru orice persoane căror opinii tehnice sunt solicitate – experți desemnați de Curte sau de părți – provine, dacă nu direct din formularea articolului 6(3)(d) din Convenția Europeană, cel puțin din legătura acestuia cu noțiunea de „proces echitabil”. În această linie, un „co-inculpat” – deși nu este un martor din punct de vedere tehnic – poate fi considerat ca atare în scopurile articolului 6(3)(d) [6].

Martorii anonimi: echilibrul între protecția societății și dreptul la apărare

După ce a dezvoltat noțiunea de martor în jurisprudența sa, Curtea de la Strasbourg a acordat o atenție deosebită utilizării declarațiilor martorilor anonimi, având în vedere prejudiciului considerabil adus drepturilor apărării. Conform Recomandării Comitetului de Miniștrii privind protecția martorilor și a colaboratorilor justiției, anonimitatea înseamnă că datele de identificare ale martorului nu sunt, în general, divulgate părții adverse sau publicului larg [7]. În general, putem defini martorii anonimi ca persoane a căror identitate reală nu este dezvăluită acuzatului și apărătorului acestuia.

Deși nu este recunoscut în mod expres în articolul 6 al Convenției, interesele martorilor și victimelor infracțiunilor împotriva vieții, securității și libertății sunt protejate de alte dispoziții ale Convenției și nu pot fi ignorate. În acest sens, judecătorii europeni au observat: „Este adevărat că articolul 6 nu impune în mod explicit ca interesele martorilor în general și ale victimelor chemate să depună mărturie în mod particular să fie luate în considerare. Totuși, viața, libertatea sau securitatea persoanei lor pot fi în joc, la fel ca și interesele care intră în general sub incidența articolului 8 din Convenție [8, par. 54]”. Chiar dacă necesitatea de a proteja martorii și victimele își are temeiul în dispoziții din afacerea articolului 6 din CEDO, este incontestabil că „principiile unui proces echitabil cer, de asemenea, ca, în cazuri adecvate, interesele apărării să fie echilibrate cu cele ale martorilor sau victimelor chemate să depună mărturie”.

Chiar dacă necesitatea de a proteja martorii și victimele își au originea în alte prevederi decât articolului 6 din CEDO, este incontestabil că „principiile unui proces echitabil cer, de asemenea, ca, în cazuri adecvate, interesele apărării să fie echilibrate cu cele ale martorilor sau victimelor chemate să depună mărturie”. În mod particular, în *cauza Van Mechelen și alții v. Țările de Jos*, CtEDO a subliniat importanța „administrării corecte a justiției”, care impune ca orice măsură care poate submina drepturile apărării să fie aplicată doar dacă este strict necesar și ca măsurile mai puțin restrictive să fie preferate atunci când acestea din urmă se dovedesc suficiente pentru scopul urmărit [8, par. 58].

Este evident că măsurile eficiente destinate protejării martorilor și a veridicității declarațiilor lor în fața presiunilor intimidante pot conduce la o derogare mai mult sau mai puțin evidentă de la regulile obișnuite privind modalitățile de audiere a martorilor, fie în ceea ce privește desfășurarea confruntării, fie în raport cu trăsăturile sistemului de urmărire penală. În acest sens, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a indicat că Statele membre sunt obligate să asigure o protecție adecvată persoanelor chemate să depună mărturie, care trebuie să poată vorbi liber, fără a fi supuse intimidării. În acest sens, intimidarea poate fi definită ca orice amenințare directă, indirectă sau potențială adresată unui martor, care poate duce la interferenta cu disponibilitatea sa de a depune mărturie liber de orice influențe nejustificate, sau care este o consecință a mărturiei nejustificate [9]. Acest concept include teama generată de conștientizarea existenței unei organizații criminale capabile de acte de violență sau răzbunare, precum și teama generată de faptul că martorul face parte dintr-un grup social închis, în cadrul căruia deține o poziție de vulnerabilitate. În plus, pare adecvat să se pună în balanță drepturile apărării cu cele ale martorilor pentru a găsi cel mai bun echilibru posibil. Deși este adevărat că apărarea poate adresa întrebări, atât oral, cât și în scris, persoanei examinate, natura și sfera acestor întrebări sunt inevitabil limitate. Într-adevăr, fără a cunoaște identitatea persoanei care urmează să fie examinată, este imposibil să se dispună de toate acele elemente specifice care pot dovedi dacă, de exemplu, martorul este părtinitor, ostil sau nesigur. Mai mult, deoarece, în general, fața martorului este ascunsă în timpul depunerii mărturiei, apărarea și judecătorul nu pot observa comportamentul sau expresiile faciale ale martorului și nici nu pot folosi aceste elemente ca bază pentru formarea opiniei lor cu privire la credibilitatea respectivului martor [10, par. 59].

Există două cerințe minime pentru acordarea garanției de anonimat: viața sau libertatea martorului trebuie să fie serios amenințată, iar martorul trebuie să ofere garanții pentru fiabilitatea și credibilitatea sa. În acest sens, instanța trebuie să efectueze o investigație adecvată pentru a determina dacă există „motive obiective" pentru teama martorului [11, pag. 124]. Din cauza prejudiciului extins cauzat dreptului la apărare, se subliniază că această posibilitate trebuie folosită doar ca ultimă soluție, după ce s-a verificat în prealabil absența oricărei alte soluții alternative, de fiecare dată când apărarea nu a avut ocazia să examineze martorul în prealabil.

Pe de o parte, există nevoia de a asigura o protecție adecvată ofițerului și membrilor familiei sale, și de a proteja interesul Guvernului de a-l folosi în activități sub acoperire în viitor [12, par. 57]; pe de altă parte, poziția acestor persoane nu poate fi comparată în totalitate cu cea a martorilor/victimelor sau a martorilor dezinteresați, din cauza obligației de investigare care îi leagă cu autoritățile statului și existenței legăturilor inevitabile cu acuzarea. Chiar și în aceste cazuri, acordarea anonimatului este condiționată de îndeplinirea unei cerințe de proporționalitate și trebuie exclusă de fiecare dată când protecția unui martor poate fi realizată printr-o măsură mai puțin restrictivă a drepturilor apărării, cum ar fi, de exemplu, recurgerea la deghizări sau ecrane de protecție capabile să evite contactul vizual cu acuzatul și cu publicul din sala de judecată.

Este important de subliniat, că în toate cazurile, însă, o condamnare nu poate fi bazată doar sau într-o măsură decisivă pe declarațiile martorilor anonimi.

Compatibilitatea depunerii declarațiilor anonime cu Convenția Europeană

Curtea de la Strasbourg a fost chemată să abordeze pentru prima dată compatibilitatea declarațiilor martorilor anonimi cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Kostovski v. Olanda*. Reclamantul s-a plâns că condamnarea sa s-a bazat pe declarațiile a doi martori ale căror identități îi erau necunoscute și cunoscute doar poliției. Curtea Europeană a concluzionat în unanimitate în hotărârea sa că „circumstanțele cauzei și constrângerile care afectează drepturile apărării au fost de așa natură încât nu se poate spune că dl Kostovski a avut parte de un proces echitabil"[13, par. 45].

În acest sens, judecătorii de la Strasbourg au afirmat că Convenția nu interzice posibilitatea de a folosi informatori secreți în timpul fazei de investigație, dar utilizarea ulterioară a declarațiilor anonime ca probe suficiente pentru a întemeia o condamnare ridică o problemă diferită [13, par. 44]. În principiu, probele trebuie prezentate acuzatului în cadrul unei audieri publice în scopul confruntării. Aceasta nu implică faptul că declarațiile martorilor trebuie făcute în instanță pentru a fi folosite ca probe; este însă necesar ca acuzatului să i se acorde o „oportunitate adecvată" de a contesta orice declarații adverse și de a interoga martorii la

momentul depunerii sau ulterior. În cauza *Kostovski v. Ţările de Jos,* CtEDO a considerat că limitările grave ale dreptului la confruntare, care decurg din decizia de a asigura anonimatul, nu au fost compensate de niciun mecanism procedural care să acorde acuzatului o oportunitate „adecvată” și „corectă” de a contesta declarațiile adverse. Într-adevăr, niciun judecător imparțial nu cunoștea identitatea martorilor și nici judecătorul nu a avut posibilitatea de a examina direct sursele de probă (ceea ce ar fi oferit șanse mult mai mari de a evalua credibilitatea). Mai mult, posibilitatea acordată apărării de a depune întrebări doar în scris – fără a putea astfel observa reacțiile aferente – și de a examina doar martori indirecți se poate spune că se transferă într-o oportunitate inadecvată și incorectă de a ridica îndoieli cu privire la credibilitatea declaranților. Cu atât mai mult cu cât condamnarea s-a bazat „într-o măsură decisivă” pe declarațiile incriminatoare, așa cum a recunoscut chiar și Guvernul [13, pag. 44].

Criteriile pentru evaluarea declarațiilor anonime

În cauza *Doorson v. Ţările de Jos* reclamantul s-a plâns că, în cursul procedurilor de primă instanță, martorii anonimi au fost audiați de judecătorul de instrucție fără participarea acuzatului. În plus, audierea martorilor în prezența avocatului reclamantului nu putea fi considerată un substitut adecvat pentru o confruntare personală față în față. Faptul că identitățile martorilor au fost ascunse a privat apărarea de posibilitatea de a explora credibilitatea acestora. În plus, însăși motivele pentru decizia de a păstra anonimatul martorilor au fost contestate, având în vedere că niciunul dintre ei nu fusese expus în realitate la violență sau amenințări.

Curtea de la Strasbourg își începe evaluarea cu o declarație de principiu, prezentă implicit în cauzele *Kostovski v. Ţările de Jos* și *Windisch v. Austria*, conform căreia *„Convenția nu exclude încrederea, în etapa de investigație, în surse precum informatorii anonimi”* [14, par. 69]. Această declarație este urmată de o altă afirmație de mare importanță pentru reglementarea relației dintre interesele martorilor și drepturile apărării. Hotărârea afirmă: *„Este adevărat că articolul 6 nu impune în mod explicit obligația de a lua în considerare interesele martorilor în general şi cele ale victimelor chemate să depună mărturie în special. Cu toate acestea, viața, libertatea sau securitatea persoanei lor pot fi în pericol, la fel ca și interesele care intră în mod general în sfera de aplicare a Articolului 8 din Convenție. Astfel de interese ale martorilor şi victimelor sunt, în principiu, protejate de alte dispoziții substanțiale ale Convenției, care implică faptul că Statele Contractante ar trebui să își organizeze procedurile penale într-un mod care să nu pună în pericol aceste interese în mod injust*” [14, par. 69].

După ce Curtea a stabilit cadrul legal care îmbrățișează protecția oferită de Convenție noțiunii extinse de martor descrise în articolul 6(3)(d), Curtea concluzionează afirmând că, principiile unui proces echitabil necesită, de asemenea, ca în cazuri adecvate, interesele apărării să fie echilibrate cu cele ale martorilor sau victimelor chemate să depună mărturie” [14, par. 70].

Acum întrebarea este dacă, în cazul de față, instanțele naționale au echilibrat efectiv diferitele interese. În primul rând, decizia de a păstra anonimatul martorilor, în ciuda faptului că nu existau probe ale unor amenințări împotriva lor din partea reclamantului, nu a fost, conform Curții, lipsită de motiv. Într-adevăr, pe lângă prezența unui mediu intimidant general în cazurile legate de trafic de droguri – precum cel de față – dosarele indicau că unul dintre cei doi martori a suferit violențe din partea unui dealer de droguri împotriva căruia a depus mărturie, în timp ce celălalt a fost amenințat.

Curtea a subliniat că prezența unor motive suficiente pentru a ascunde identitatea martorilor nu justifică *per se* utilizarea procedurală a anonimatului. O procedură adecvată trebuie să compenseze obstacolele ridicate în acest fel în calea apărării. În această cauză, identitatea martorilor era cunoscută nu numai poliției, ci și judecătorului de instrucție, care este obligat de o datorie instituțională de imparțialitate. Judecătorul respectiv, după cum se indică în dosarele procedurii, a indicat cu atenție în procesele-verbale circumstanțele pe baza cărora judecătorul putea să evalueze credibilitatea acestora. Mai mult, avocatul apărării nu numai că a fost prezent la audierea martorilor de către judecătorul de instrucție, dar i s-a oferit și posibilitatea de a pune întrebări.

În general, așadar, măsurile procedurale de contrabalansare întreprinse au compensat suficient pentru limitările cauzate confruntării. Apărarea fusese, într-adevăr, pusă în situația de a contesta declarațiile făcute în prezența judecătorului de instrucție și, în consecință, de a ridica îndoieli cu privire la credibilitatea marto-

rilor [15, par. 91]. Mai mult, motivele invocate pentru condamnare arată modul în care judecătorii olandezi au evaluat declarațiile anonime „cu precauția și circumspecția necesare": un factor care în cauza *Doorson v. Țările de Jos* pare să capete „demnitatea unui standard autonom de evaluare" [16, par. 34].

Din cauza circumstanțelor menționate, Curtea Europeană a declarat cererea nefondată. Trebuie menționată, totuși, opinia disidentă comună a doi judecători care au considerat că drepturile apărării au fost într-adevăr încălcate, deoarece problema protecției martorilor nu se referă doar la cazurile de trafic de droguri și, prin urmare, nu putea fi rezolvată prin derogarea de la principiul esențial conform căruia probele martorilor contestate de acuzat nu pot fi luate în considerare împotriva acestuia, atunci când respectivul acuzat nu a avut posibilitatea de a examina, în prezența sa, autorul declarațiilor. În cazul de față – după cum au observat judecătorii disidenți – reclamantul nu doar că nu a putut participa la audierea martorilor, dar nu a fost nici măcar informat despre identitățile acestora pentru a le putea contesta credibilitatea [17].

Declarațiile anonime oferite de către de ofițerii de poliție

În hotărârea CtEDO în cauza *Van Mechelen și alții v. Țările de Jos*, se poate observa abordarea mai profundă pe care judecătorii naționali au dedicat-o procedurii de administrare a declarațiilor depuse de către ofițerii de poliție care au rămas anonimi. Totuși, Curtea Europeană a cenzurat echilibrul găsit de judecătorii interni între drepturile apărării și necesitatea de a proteja martorii și comunitatea, având în vedere că hotărârea s-a bazat „într-o măsură decisivă" pe declarațiile făcute unui ofițer de poliție de către alți agenți anonimi, declarații care au fost confirmate în proces printr-o simplă conexiune audio la camera în care se aflau acuzatul, avocații acestuia și procurorul [18, par. 59].

Anonimatul ridică probleme particulare atunci când martorii aparțin forțelor de ordine: pe de o parte, interesele lor merită protecție, iar pe de altă parte, nu pot fi considerate la fel ca cele ale martorilor sau victimelor obișnuite. Din acest motiv, ei ar trebui folosiți ca martori anonimi doar în cazuri excepționale. Totuși, Curtea nu neglijează interesul pe care un ofițer de poliție îl poate avea în păstrarea anonimatului său pentru a participa la operațiuni sub acoperire și nu doar pentru a-și proteja propria siguranță sau pe cea a familiei sale. În cazul de față, nu doar că apărarea nu cunoștea identitatea ofițerilor de poliție, dar a fost și privată de posibilitatea de a pune întrebări direct pentru a observa reacțiile acestora și a evalua fiabilitatea și credibilitatea lor. Merită subliniat că în acest caz judecătorul de instrucție cunoștea identitatea ofițerilor de poliție și le-a testat cu atenție credibilitatea prin audierea directă a surselor. În plus, judecătorul a întocmit un raport privind depoziția în care a oferit motive detaliate pentru fiabilitatea martorilor și pentru protejarea anonimatului acestora.

Cu toate acestea, faptul că ofițerii de poliție fuseseră audiați de un judecător de instrucție care cunoștea identitățile lor nu a fost suficient pentru a compensa dezavantajul cauzat; mai ales având în vedere că singurele dovezi care susțineau clar vinovăția reclamantului erau declarațiile anonime. Din aceste motive, Curtea Europeană a constatat că a existat o încălcare a articolului 6(1) și (3)(d) din Convenție.

Evaluarea probelor martorilor anonimi în cauze Al-Khawaja v. Regatul Unit și Schatschaschwili v. Germania

Încă din cauza Doorson, Curtea s-a preocupat de stabilirea unui prag minim pentru protecția dreptului la apărare pe care fiecare stat să poată să-l respecte. Curtea cere verificarea dacă – chiar și atunci când acuzatului nu i s-a oferit o „ocazie adecvată și corespunzătoare" de a examina martorii acuzării – condamnarea să bazeze „doar sau într-o măsură decisivă" pe declarațiile depuse de martorii anonimi. Cu alte cuvinte, un acuzat nu poate fi condamnat dacă singurele sau decisivele probe de vinovăție sunt probele anonime, fără ca aceasta să ducă la o restricționare injustă a dreptului la apărare, incompatibilă în sine cu articolul 6(2)(d) din Convenție.

Imposibilitatea de a întemeia o condamnare exclusiv sau într-o măsură decisivă pe probele prezentate de martorii anonimi a fost întotdeauna considerată un fel de „regulă de respingere" adoptată de sistem, care se aplică chiar și atunci când alte cerințe (referitoare la admiterea și luarea depozițiilor) au fost îndeplinite.

Însă, a existat o revocare parțială a Camerei Mari în ceea ce privește martorii absenți, introdusă prin celebra hotărâre *Al-Khawaja v. Regatul Unit* și mai detaliată ulterior în *Schatschaschwili v. Germania*. Acestea

reprezintă hotărâri revoluționare, în care, judecătorii de la Strasbourg au acordat mai multă flexibilitate reguli „unicele și decisive”, acceptând să reducă standardul minim de protecție solicitat în multiple hotărâri împotriva statelor membre. Aceasta înseamnă că declarațiile decisive care nu au fost niciodată supuse confruntării nu implică automat o încălcare a Convenției; pur și simplu, Curtea va trebui să analizeze fiecare cauză mai minuțios pentru a evalua dacă au fost puse în aplicare măsuri adecvate de contrabalansare (adică „garanții procesuale puternice”) [19, pag. 136].

În primul rând, trebuie să existe un motiv întemeiat pentru absența unui martor. În al doilea rând, atunci când o condamnare se bazează exclusiv sau într-o măsură decisivă pe depozițiile unei persoane pe care acuzatul nu a avut ocazia să o examineze sau să fie examinată, fie în timpul anchetei, fie la proces, drepturile apărării pot fi restrânse într-o măsură incompatibilă cu garanțiile prevăzute de articolul 6 (așa-numita „regulă a probei unice sau decisive”). În ceea ce privește aplicarea acestei reguli, Camera Mare a concluzionat că atunci când o declarație este singura sau decisiva dovadă împotriva unui inculpat, admiterea acesteia ca probă nu va duce automat la o încălcare a articolului 6§1. În același timp, atunci când o condamnare se bazează exclusiv sau decisiv pe probele martorilor absenți, Curtea trebuie să supună procedurile unei analize riguroase. Întrebarea în fiecare caz este dacă există suficiente factori de contrabalansare, inclusiv măsuri care permit o evaluare corectă și adecvată a fiabilității acelei probe. Aceasta permite o condamnare bazată pe astfel de probe doar dacă acestea sunt suficient de fiabile, având în vedere importanța lor pentru cauză.

Concluzii

Jurisprudența examinată demonstrează existența perfecționării progresive a soluțiilor propuse de Curtea Europeană. Inițial, Curtea avea în general o abordare restrictivă față de utilizarea martorilor anonimi: deși utilizarea acestora era justificată în faza de urmărire penală, fundamentarea unei sentințe pe declarațiile furnizate de surse anonime putea genera o serie de probleme. În mod particular, privarea apărării de posibilitatea de a interoga martorul nu pare a fi conformă cu principiile enunțate la articolul 6 alineatul (3) litera (d) din Convenție.

Ulterior, raționamentul judecătorilor europeni s-a schimbat atunci când s-au confruntat cu cauza complexă *Doorson v. Țările de Jos,* care a forțat Curtea de la Strasbourg să ia în considerare nu doar interesele apărării, ci și pe cele ale persoanei chemată să depună mărturie, așa cum recunoaște Convenția însăși la articolul 8 [20, par. 70].

În principiu, recurgerea la depunerea declarațiilor anonime trebuie considerate excepționale, întrucât contravin unui exercitării complete a dreptului la apărare, însă admisibilitatea acestora și, ulterior, utilizarea lor ca probe nu poate fi exclusă, ci trebuie să fie supusă unor reguli referitoare la admiterea, preluarea și evaluarea acestora.

Admisibilitatea acestor declarații trebuie să respecte mai întâi principiul proporționalității: cu condiția ca orice limitare a drepturilor apărării să poată fi aplicată doar dacă este strict necesară, în cazul în care o altă soluție mai puțin restrictivă este la fel de eficientă, aceasta din urmă trebuie aplicată în locul anonimatului. Având în vedere acest lucru, o declarație anonimă este admisibilă doar atunci când siguranța martorilor adverse și/sau a familiilor acestora este expusă unui pericol concret și actual, care trebuie să rezulte dintr-o evaluare individuală, realizată și corect documentată de autorități, luând în considerare factori specifici de pericol atribuibili inculpatului sau organizației criminale din care acesta face parte.

În ceea ce privește agenții forțelor de ordine sau ai serviciilor de securitate, anonimatul –tot trebuie limitat la cazuri excepționale – poate avea drept scop protejarea unui agent implicat în operațiuni secrete sau a familiei sale, sau evitarea periclitării posibilității de a-l utiliza în activități similare în viitor.

În ceea ce privește metodele de fixare a declarațiilor anonime, s-a considerat că poziția nefavorabilă a apărării poate fi contrabalansată adecvat printr-o procedură în care audierea protejată a martorului se desfășoară fără prezența inculpatului, dar cu participarea activă a apărătorului și în prezența judecătorului. Totuși, deși, potrivit unei jurisprudențe mai vechi, judecătorul trebuia să fie informat despre identitatea martorului pentru a-i verifica credibilitatea, această condiție nu mai este acum necesară, fiind considerat suficient ca instanța și apărătorul să aibă posibilitatea de a observa și asculta martorul în timpul depoziției în instanță.

Ultima directivă generală se referă la criteriile de evaluare a probelor: pentru ca procedurile să fie considerate echitabile, dacă s-a admis proba martorilor anonimi, este necesar ca condamnarea să nu se bazeze „exclusiv sau cel puțin într-o măsură decisivă" pe probă respectiva. Acest principiu servește ca o barieră adecvată: în cazul în care proba a avut un rol exclusiv sau decisiv, toate precauțiile menționate mai sus nu vor fi de folos pentru a împiedica ca procedura să fie considerată neechitabilă.

Prin urmare, atunci când va analiza echitatea unui proces penal în care martori anonimi au fost chemați în fața instanței, Curtea va analiza mai întâi dacă există motive întemeiate pentru a păstra confidențialitatea identității martorului. În al doilea rând, Curtea va analiza dacă declarația martorului anonim a fost exclusivă sau determinantă pentru pronunțarea condamnării. Sub un al treilea aspect, atunci când o condamnare este întemeiată în mod exclusiv sau determinant pe declarația martorului anonim, Curtea va supune cauza unei analize atente. Dacă apărarea nu cunoaște identitatea martorului, ar putea fi privată tocmai de acele elemente care i-ar permite să dovedească dacă aceasta este părtinitoare, ostilă sau relatarea acestuia este lipsită de fiabilitate. Față de acestea, Curtea trebuie să constate că în cauză au existat suficiente elemente de contrabalansare, printre care garanții procesuale solide, care să permită o evaluare echitabilă și justă a gradului de fiabilitate a mijlocului de probă respectiv.

Bibliografie:

1. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 248-251 art. 699
2. UDROIU M. *Sinteze de Procedură Penală. Partea generală*, Ediția II, Vol. I, Ed. C.H.Beck, București, 2021. ISBN 978-606-18-1083-3. pag. 603.
3. *Engel și alții v. Țările de Jos, App. no. 5100/71, 8 Iunie 1976, par. nr. 81.* Accesibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57479%22]} [Vizitat: 12.02.2025].
4. Pieter van Dijk, Fried van Hoff, Arjen van Rijn, Leo Zwaak. *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*, 1984, pag. 474.
5. *Brandstetter v. Austria, App. no. 11170/84, 28 August 1991, par. nr 20*. Accesibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57683%22]}. [Vizitat: 12.02.2025].
6. *Artner v. Austria, App. no. 13161/87, 28 August 1992, par. nr. 19; Asch v. Austria*. Accesibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-640. [Vizitat: 12.02.2025].
7. *Recomandarea (2005) 9 a Comitetului de Miniştri a Consiliului Europei din 20 aprilie 2005*. Disponibil: https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/rec%20_2005_9.pdf. [Vizitat: 13.02.2025].
8. *Van Mechelen și alții v. Țările de Jos, App. no. 21363/93, 23 Aprilie 1997, par. nr. 54.* Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58111%22]}. [Vizitat: 20.02.2025].
9. *Recomandarea (2005) 9 a Comitetului de Miniştri a Consiliului Europei din 20 aprilie 2005.* Disponibil: https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/rec%20_2005_9.pdf [Vizitat: 14.02.2025].
10. *Van Mechelen și alții v. Țările de Jos, App. no. 21363/93, 23 Aprilie 1997, par. nr 59.* Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58111%22]}. [Vizitat: 20.02.2025].
11. *Al-Khawaja and Tahery v. Marea Britanie, App. no 26766/05 si 22228/06, 15 Decembrie 2011, par. nr. 124.* Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108072. [Vizitat: 25 .02.2025].
12. *Lüdi v. Switzerland, App. no. 12433/86, 15 Iunie 1992*. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-55554. [Vizitat: 14.02.2025].
13. *Kostovski v. Țările de Jos, App. no. 1151/85, 20 Noiembrie 1989, par. nr. 45*. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57615. [Vizitat: 25.02.2025].
14. *Doorson v. Țările de Jos, App. no. 20524/92, 26 Martie 1996, par. nr. 69.* Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57972. [Vizitat: 24.02.2025].
15. *Kamasinski v. Austria, App. no. 9783/82, 19 Noiembrie 1989, par. nr 91*. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57614. [Vizitat: 23.02.2025].
16. *Doorson v. Țările de Jos (fn. 26), App. no. 20524/92, 26 Martie 1996, par. nr. 34.* Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57972. [Vizitat: 24.02.2025].

17. *Opinia separată judecătorului Meyer în cauza Doorson v. Țările de Jos, App. no. 20524/92, 26 Martie 1996*. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57972. [Vizitat: 24.02.2025].
18. *Van Mechelen și alții v. Țările de Jos, App. no. 21363/93, 23 Aprilie 1997, par. nr 59*. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58111%22]}. [Vizitat: 20.02.2025].
19. Lonati S. *Anonymous Witness Evidence before the European Court of Human Rights: Is It Still Possible to Speak of "Fair Trial"?*
20. *Doorson v. Țările de Jos, App. no. 20524/92, 26 Martie 1996, par. nr. 70*. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57972. [Vizitat: 24.02.2025].

Date despre autor:
Svetlana LEONTIEVA, doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova.
ORCID: 0009-0005-2481-533X
E-mail: leontievasvetlana58@gmail.com

Prezentat: 28.02.2025